

“Vahyin Şahidi, Kur’ân’ın Müfessiri Hz. Âişe” Adlı Eserin Değerlendirilmesi

A Review of “The Witness of the Revelation, the Exegete of the Qur’an Aisha”

Yaz. Hatice Görmez, *Vahyin Şahidi Kur’ân’ın Müfessiri Hz. Âişe*,
Otto Yayınları, 2021, 352 sayfa, ISBN: 978-625-72-3656-0

Faima İsrailova¹ 

Öz

Hatice Görmez’in “Hz. Âişe’nin Tefsir Rivâyetleri” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiş bu kitap, Hz. Âişe’nin hayatı, ilmî kişiliği, Kur’ân-ı Kerim’i anlama ve yorumlama yaklaşımı, Kur’ân tefsiriyle ilgili rivayetler, Kur’ân ilimlerine yönelik rivayetler, tefsirle ilişkili anlayışları, fezâil ve hasâisu’n-nebi rivayetler, tefsirlerin içinde çeşitli bağlamlarda değerlendirilen rivayetler ve Hz. Âişe’ye atfedilen zorlama ve yudurma tefsir rivayetleri gibi konular ele alınmıştır. Hz. Âişe’nin ilmî kişiliği ve rey ile içtihat konusundaki öncü rolü, onun İslam düşüncesindeki etkisi açısından önemli bir yere sahiptir. Özellikle tefsir geleneğindeki değişimlerin Hz. Âişe’nin rivayetleri üzerindeki etkisinin daha ayrıntılı bir şekilde açıklanması, bu değişimlerin tefsir yöntemlerine nasıl yansıtıldığını daha net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bu tür bir değerlendirmenin eklenmesi, çalışmanın kapsamını genişleterek alana önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Âişe, Kur’ân, Rivayet, Tefsir, Vahiy.

Abstract

This book, developed from Hatice Görmez’s master’s thesis titled “*Exegesis Narrations of Aisha*”, covers topics such as Aisha’s life, her scholarly personality, her approach to understanding and interpreting the Qur’an, narrations related to Qur’anic exegesis, narrations about Qur’anic sciences, her understandings related to exegesis, fezâil wa hasâisu’n-nebi narrations, narrations evaluated in various contexts within the exegeses, and the forced and fabricated exegesis narrations attributed to Aisha. The scholarly personality of Aisha and her pioneering role in the matters of opinion and ijtehad have an important place in terms of her influence on Islamic thought. To make the text more effective, a more comprehensive data analysis at some points and a comprehensive collection of examples will make the study a more in-depth analysis. A more detailed explanation of the impact of the changes in the tradition of exegesis on the narrations of Aisha will reveal more clearly how these changes are reflected in the methods of exegesis. The addition of such an evaluation will make a significant contribution to the field by expanding the scope of the study.

Keywords: Aisha, Exegesis (Tafsir), Narration (Riwayah), Qur’an, Revelation (Vahy).

Atıf/Citation: İsrailova, F. (2024). “Vahyin Şahidi, Kur’ân’ın Müfessiri Hz. Âişe” Adlı Eserin Değerlendirilmesi. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 363-372.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, faima_i@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5936-3039.

Giriş

Yazar, öncelikle konunun temel problemlerine ve bu tür araştırmaların zorluklarına odaklanarak, Hz. Âişe'nin tefsir geleneğine olan katkısını değerlendirmeyi amaçladığını belirtmektedir. Bu çalışma temelini Hz. Âişe'nin tefsir rivayetlerinin toplanması ve değerlendirilmesi üzerine oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî'nin (ö. 241/855) *el-Müsned*'inden ve diğer hadis kaynaklarından Hz. Âişe'ye nispet edilen rivayetler seçilerek incelenmiş ve bu rivayetler örnekleme yoluyla analiz edilmiştir. Ayrıca, erken dönem tefsir kaynaklarından Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî'nin (ö. 310/923) *Câmi'u'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân* adlı eseri de önemli bir referans olarak kullanılmıştır. Bu çalışmanın temel kaynakları arasında, Hz. Âişe'nin tefsir rivayetlerini derleyen Suûd b. Abdullah el-Funeysân, *Merviyyâtu ümmi'l-mû'minîn Âişe fi't-tefsîr* adlı eseri ile Abdulmun'im Hıfnî'nin *Mevsû'atu ümmi'l-mû'minîn Âişe bint Ebî Bekr* adlı eseri gibi çalışmalar da bulunmaktadır. Eser, Hz. Âişe'nin tefsir rivayetlerinin incelenmesi, benzer tarihî rivayetlerin anlaşılmasına yönelik bir metodoloji geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca yazar, tefsir rivayetlerinin değerlendirilmesinde hadis terminolojisinin kullanılmasının önemine dikkat çekmektedir ve Hz. Âişe'ye atfedilen 2.210 rivayetin detaylı bir şekilde incelenmesinin zorluğu vurgulanarak, bu çalışmanın örnekleme yöntemiyle sınırlı kaldığını belirtmektedir (s. 4-6).

İçerik Analizi

Kitabın birinci bölümünde, Hz. Âişe'nin hayatının çeşitli yönlerine odaklanılmış ve onun şahsiyeti üzerine derinlemesine bir inceleme yapılmıştır. Hz. Âişe'nin evlilik öncesi yaşamı, Hz. Peygamber ile olan evliliği ve bu evlilik sürecinde yaşananlar, özellikle 'ifk hadisesi' gibi önemli olaylar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, Hz. Peygamber'in vefatı sonrası yaşanan olaylar, Cemel Vakası ve Hz. Âişe'nin vefatı gibi konular da bu bölümde incelenmiştir. Hz. Âişe'nin evlilik yaşı etrafındaki tartışmalar, tarih boyunca önemli bir konu olmuştur ve bu bölümde ilgili tartışmalara değinilmiştir. Ayrıca, Hz. Âişe'nin ilmî kişiliği ve rey ile içtihat

konusundaki öncü rolü, onu İslam düşüncesindeki etkisi açısından önemli bir yerde konumlandırmaktadır. Kitap içerisinde O’nun fetva vermeye ehliyeti ve yetiştirdiği talebeler gibi konular da Hz. Âişe’nin dinî alandaki etkisini ve bilgi birikimini vurgulamak açısından ele alınmıştır (s. 27-65).

İkinci bölümde, Hz. Âişe’nin Kur’ân’ı anlama ve yorumlama sürecine odaklanılmıştır. İki ana başlık altında incelenen bu katkılar, rivayet bilgisi ve anlama-yorumlama yöntemi bakımından ele alınmıştır. “Rivayet Bilgisi Bakımından” başlığı altında, Hz. Âişe’nin, Hz. Peygamber’in yakınında olmasının ve aktif bir talebe olmasının onun rivayet bilgisine önemli katkılar sağlamasına imkân tanıdığını ifade edilmektedir. Bu sayede Hz. Âişe, İslam öncesi uygulamaların değişimi, vahyin mahiyeti gibi konularla ilgili zengin bir rivayet malzemesi bırakmıştır. Hz. Âişe’nin aktif bir şekilde ilim içinde olması, çeşitli konularda Hz. Peygamber’e sorular sorması ve onunla mütalaa etmesi, önemli bilgilerin elde edilmesine olanak sağlamıştır. Rivayetlerde, Hz. Âişe’nin sorgulayıcı ve eleştirel bir tutum sergilediği, diğer sahâbîlerin ulaşamadığı bilgilere ulaşılmasına vesile olduğu belirtilmiştir. Hz. Âişe’nin sıkça başvurduğu akıl-nakil dengesi ve eleştirel yaklaşımı, rivayetlerin doğruluğunu sağlamlaştırmıştır. “Anlama ve Yorumlama Yöntemi Bakımından” başlığı altında ise Hz. Âişe’nin, Kur’ân’ı ve hadisleri anlama ve yorumlama sürecinde eleştirel bir yöntem kullandığı ifade edilmiştir. Kur’ân ve sünnetten aldığı ilhamla, rivayetlerde geçen bilgileri eleştiriye tabi tutmuş ve Kur’ân’ın hükümleriyle uyumlu olup olmadığını değerlendirmiştir. Akıl-nakil dengesine ve tedricî bir yaklaşıma önem vererek, Kur’ân’ın umumi hükümlerini hususi durumlara uygulamış ve kolaylık prensibini göz önünde bulundurmuştur. Hz. Âişe’nin içtihadında, diğer sahâbe ve tâbiûndan farklı yaklaşımlar sergilediği ve zaman zaman münferit kaldığı belirtilmiştir (s. 67-8).

Üçüncü bölümde yazar, öncelikle, Hz. Âişe’nin tefsir rivayetlerinin derlenmesi ve değerlendirilmesine odaklanıyor. Hz. Âişe’nin Kur’ân tefsiriyle ilgili rivayetlerin kaynaklarını, içeriğini ve mahiyetini ele alıyor. Doğrudan Hz. Âişe’ye atfedilen tefsir rivayetlerini yaklaşık yüz kadar öne çıkan rivayetle sınırlamıştır. Bu rivayetler incelenmiş, ana başlıklarda toplanmış ve her bir başlık içinde alt başlıklar oluşturmuştur. Değerlendirme sürecinde, Kur’ân’ın sıralamasına uygun bir metot takip

etmiş ve araştırmayı genişletme fırsatını göz ardı etmemiş ve daha kapsamlı bir inceleme yapma olasılığını da değerlendirmiştir. Hz. Âişe'nin Kur'ân tefsiriyle ilgili rivayetlerin kaynaklarını, içeriğini ve mahiyetini incelemiştir. Çalışmada, Hz. Âişe'nin çeşitli Kur'ân ayetlerini tefsir ettiği örnekler sunulmaktadır. Örneğin, Bakara Suresi'nin 125. ayetinde geçen Hz. İbrahim'in makamının genellikle müfessirler tarafından fiziksel bir yer olarak anlaşıldığı ve yorumlandığı belirtilerek Hz. Âişe'nin bu konudaki rivayetinde, Hz. İbrahim'in makamının sadece fiziksel değil, aynı zamanda metafiziksel olduğu ifade edilmektedir. İncelenen konular arasında Safâ ile Merve'de sa'y etmenin hükmü, yetim malının kullanımı, yemin ve kefare, iddet kavramı, orta namaz, çelişkili gibi görünen iki ayeti uzlaştırması, muhkem-müteşâbih ve ilimde derinleşenler ibarelerinin açıklanması, yetim kızlarla evlenme ile ilgili ayetin tefsiri, kadınlara verilen mehir, yetim kızlar ve velileri ile ilgili ayetin tefsiri, mahremiyet oluşturan sütün miktarına dair yorumu, 'karye' kelimesinin tefsiri, 'inâs' kelimesinin kırâatı, Nisa Sûresi 123. ayeti bağlamında kötülüğün cezasına dair yorumu, kırâat farklılıkları ile ilgili yorumu, 'lağv' kelimesinin izahı, içkinin kötülüğüne dair açıklaması, En'am Sûresi 145. ayete istinaden genel bir hükme ulaşması, tilâvet secdesine dair yorumu, 'sâihun' kelimesinin tefsiri, bir kelimenin kırâatından yola çıkarak yoruma gitmesi, Allah'ın birliğini zikrederken parmakla işarete dair rivayeti, ayrıca İsra ve Miraç olaylarına dair rivayetler, teheccüd namazı, 'berzah' kavramı, ifk hâdisesi, gaybın bilinemeyeceğine dair ve ölülerin işitemeyeceğine dair gibi birçok konu ele alınmıştır. Yazarın vermiş olduğu örneklerle göre Hz. Âişe'nin tefsir ettiği ayetlerin kendi içtihadına ve dirayetine uygun olduğunu düşündüğü ayetleri zikrettiği ve muhataplarını ikna etmek amacıyla bu ayetlere başvurduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Mecusilerin mabetlerinde kesilen hayvanların etini yemenin caiz olup olmadığını sorduklarında, Hz. Âişe'nin En'am Suresi 121. ayetini "*...Allah namına kesilmeyeni yemek haramdır...*" delil göstererek caiz olmadığını belirttiği ifade edilmektedir (s. 91-225). Genel olarak, Hz. Âişe'nin tefsir ettiği ayetler ve bu tefsirlerin nasıl olduğu üzerinde durulmuş, ancak bu konuda başka rivayetlerin de mevcut olduğu ve benzer anlamlı olanları örnek alınarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Hz. Âişe'nin tefsir ettiği rivayetlerin, İslam tefsir geleneğine önemli katkılarda bulunduğu ve ilk dönem tefsir kaynaklarında kendini gösterdiği ifade edilmiştir.

Yazar “Hz. Âişe’nin Tefsirle İlgili İstidrakleri” başlığı altında Hz. Âişe’nin Kur’ân’a olan hakimiyeti ve Hz. Peygamber’le yaptığı mütalaaları örneklerle ele almıştır. Hz. Âişe, çocukluğundan itibaren Kur’ân eğitimi almış ve vahyin ilk muhataplarından olması da onu önemli bir pozisyona taşımaktadır. Hz. Ayşe, Hz. Peygamber’le birlikte olduğu zamanlarda Kur’ân’a dair pek çok soru yönelterek tefsirini öğrenmeye çalışmıştır. Kâbe’nin yapılışı, haccın cihat olup olmadığı gibi konularda mütalaalar yapmıştır. Ayrıca, Hz. Peygamber’in duaları ve şefaathakki gibi konuları sorgulamış ve bazı ayetlerin arasındaki çelişkileri de anlamaya çalışmıştır. Hz. Âişe’nin, İslam düşüncesinde önemli bir yere sahip olan bu mütalaaları, Kur’ân’ın tefsiri ve anlaşılması sürecine katkı sağlamaktadır. Bölümün devamında, Hz. Âişe’nin sahabeye yönelik eleştirileri ve itirazları da detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. İslâm’ın doğru anlaşılması için Kur’ân’ın ve Hz. Peygamber’in sözlerinin doğru yorumlanmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Özellikle rivayetlerin ve fetvaların yanlış anlaşılmasını engellemek için yaptığı düzeltmeler ve Kur’ân ile uyumsuz olan rivayetleri reddetmesi gibi konular ele alınmaktadır. Örneğin, Bakara Suresi 187. ayetindeki oruç konusunda Hz. Peygamber’in uygulamalarını örnek gösterilerek, bir kadının visâl orucu ile ilgili itirazını reddettiği ve bunu Kur’ân’a dayandırdığı belirtilir. Ayrıca, En’âm Suresi 164. ayet ile ilgili olarak Hz. Ömer’in ağlama konusundaki yorumuna Hz. Âişe’nin Kur’ân’daki İsrâ Suresi 35., Fâtır Suresi 39., Zümer Suresi 53. ve Necm Suresi 38. delil teşkil eden ayetleri getirerek itiraz ettiği ifade edilir. Hz. Âişe’nin sahabeden farklı düşünceleri olduğunu ve bu düşüncelerini Kur’ân ve Sünnet’e dayandırdığı vurgulanmaktadır (s. 225-283). Yazar, Hz. Âişe’nin tenkitlerine ve düşüncelerine odaklanırken, bu görüşleri destekleyen veya karşıt görüşleri sunan kaynaklara nispeten daha az yer vermiştir. Bu konuda farklı bakış açılarını içeren kaynaklara veya karşıt görüşlere yer verilmesi, eserin kapsamını genişletecek ve alana önemli bir zenginlik katacaktır.

“Hz. Âişe’nin Fezâil ve Hasâisu’n-Nebi Rivayetleri” başlığı altında yazar öncelikle, İslami literatürde fezâil kelimesinin anlamı ve kullanımı açıklamıştır. Fezâil kavramının hadislerle de konu olduğu ve Hz. Peygamber’in bu kavramı ‘en faziletli, en hayırlı, en sevgili’ gibi kelimelerle ifade ettiği belirtmektedir. Özellikle Kur’ân okuma, ilim öğrenme, ibadetler ve ahlaki davranışların fezâil arasında ön planda

olduğu vurgulamıştır. Hz. Âişe'nin rivayetlerinde Kur'ân, Hz. Peygamber, ashab, mübarek mekânlar ve günlerin fezâillerine genişçe yer vermiştir. Bu konu, Hz. Âişe'nin rivayetlerini Kur'ân ve tefsirle ilişkilendirerek şu dört ana başlık altında inceler: 1. Kur'an'ın ve surelerin faziletine dair rivayetler, 2. Mübarek günlerin, gecelerin ve amellerin fezâillerine dair rivayetler, 3. Bazı mekânların ve beldelerin faziletine dair rivayetler, 4. Hz. Âişe'nin Hasâiu'n-Nebi rivayetleri (s. 284-299). Yazar, konuları genel olarak oldukça düzenli ve konular arasındaki geçişleri akıcı bir dille ele almıştır. Hz. Âişe'nin fezâil ve hasâisu'n-nebi rivayetleri aktarmasının anlatılması, bu rivayetlerin toplumda nasıl algılandığı ve hangi etkilere sahip olduğu gibi konular üzerinde de düşünülmesi ve analizler yapılması okuyucuya yeni bir perspektif sunacaktır.

Tefsir kaynaklarında Hz. Âişe'nin rivayetlerinin farklı bağlamlarda nasıl değerlendirildiğini inceleyen başlık altında, Hz. Âişe'nin rivayetlerini Kur'ân ayetleriyle ilişkilendirilen hadis rivayetlerinden oluştuğu ve bu rivayetlerin tefsir sürecinde önemli bir rol oynadığı belirtiliyor. Yazar, tefsir kaynaklarına bakıldığında, müfessirlerin rivayetleri farklı değerlendirdiğinin görüldüğünü ifade etmiştir. Ona göre bazı müfessirlerin bazen rivayetlerin arasını telif edemeyip nüzulün taaddüt ettiği tezini öne sürdüklerini, bazılarının ise birinde bir ayetin yorumunda kullanılan bir rivayete, diğer bir kaynakta farklı bir ayetin tefsirinde yer verilmiştir. Ayrıca, müfessirlerin bazen tefsir gayesi gözetmeksizin rivayetleri eserlerine almış olmalarına da dikkat çekmektedir. Yazarın ulaşabildiği tefsir kaynaklarında görülen bir diğer husus ise ilk dönem kaynaklarında yer almayan birçok rivayetin daha sonraki dönemlere ait tefsirlerde yer almış olmasıdır. Yazarın bu sonuca Taberî'nin tefsiri ile Suyûtî'nin tefsirindeki rivayetleri karşılaştırarak vardığı görülmekte ve özellikle Suyûtî'nin tefsirinde diğer tefsirlerde bulunmayan Hz. Âişe'ye atfedilen rivayetlere daha fazla yer verildiğini ifade etmektedir. Yazarın tefsir kaynaklarında Hz. Âişe'nin rivayetlerinin farklı perspektiflerden ele alınmasını örneklerle destekleyerek açıklaması, tefsir geleneğinde yaşanan değişimlere ve bu değişimlerin Hz. Âişe'nin rivayetleri üzerindeki etkisine dikkat çekilmesi önemlidir (s. 300-305). Özellikle, tefsir geleneğindeki değişimlerin Hz. Âişe'nin rivayetleri üzerindeki etkilerinin daha ayrıntılı şekilde açıklanarak, bu değişimlerin tefsir metodolojisine nasıl yansydıklarının net bir şekilde ortaya koymak hedefiyle yapılacak yeni çalışmalar alana ayrıca özgün bir katkı sağlayacaktır.

Yazar, Hz. Âişe’ye isnat edilen ve tefsirle ilişkilendirilen zorlama ve uydurma haberleri de ele alarak, hadis uydurma hareketinin tarih boyunca nasıl bir tehlike oluşturduğunu ve bunun kökenlerini açıklamaktadır. Daha sonra, bu uydurma hareketinin Hz. Âişe gibi önemli bir şahsiyete nasıl yansıdığını açıklayarak konuyu örneklemelerle ele almaktadır. Örneğin, Kur’ân’da geçen bazı ayetler ile ilgili tefsirlerde geçen fantastik hikayelerin yer aldığı uydurma rivayetlere dikkat çekmektedir. Ayrıca, Hz. Âişe’ye isnat edilen bazı haberlerin, kadın telakkisinin etkisiyle şekillendiğini ve hatta geçmişten günümüze kadar kadına karşı farklı anlayışlar ve yargılar söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Bunun sonucu olarak da kadın anlayışını kutsal metinlerle ve peygamberlerle ilişkilendirip dinlerin genel kabulleri gibi yansıtıldığını söyleyerek, bu konuya İslam ve Müslümanlar açısından bakıldığında Câhiliye’de hâkim olan ve yerleşen kadın telakkisi bazen kasıtlı olarak, bazen İsrailî haberler vasıtasıyla kimi zaman da ataerkil anlayışın tezahürü olarak İslam literatürünü etkilediğini öne sürmektedir (s. 306-316). Her bir rivayetin isnadının ve kaynağının yanı sıra içeriğinin de ayrıntılı olarak ele alınması, alana hakim olmayan okuyucuların da konuyu takibi açısından daha işlevsel olacaktır.

Hz. Âişe, Hz. Peygamber’in vefatından sonra yaklaşık yarım asra yakın süren ömründe Müslüman toplumda önemli bir etkiye sahip olmuştur. Özellikle, Hz. Peygamber’le geçirdiği zamanın kazandırdığı bilgiler, onun Kur’ân tefsiri ve diğer İslami ilimlerde önde gelen bir figür olmasını sağlamıştır. Resulullah’ın başlattığı ve tefsir tarihi boyunca pek çok müfessir tarafından kullanılan geleneksel bir metot olan Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsiri, Hz. Âişe’nin tercih ettiği yöntemlerden biridir. Bilindiği üzere, Kur’ân’ın tefsirinde ikinci bir kaynak olan ‘Sünnet’ büyük önem taşımaktadır, Hz. Âişe de Kur’ân’ı tefsir ederken Sünnet’e sık sık başvurmuş, hatta Kur’ân ve Sünnet’i bir bütün olarak ele almıştır.

Bu çalışmada, Hz. Âişe’nin tefsir geleneğine ve rivayetlerine odaklanarak kapsamlı bir inceleme sunduğunu görüyoruz. Nitekim, Hz. Âişe’nin Kur’ân’ın anlaşılması ve yorumlanmasında oynadığı önemli rolü, detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu kapsamda yazar, Hz. Âişe’nin rivayetlerinin Kur’ân tefsiri açısından önemini vurgulayarak hem rivayet bilgisi hem de anlama ve yorumlama yöntemi bakımından değerlendirilmeler

yapmaktadır. Bu yönüyle alanda kıymetli bir yer tuttuğunu söylemek mümkündür. Hz. Âişe'nin katkılarının yanı sıra eleştiriye tabi tutulan görüşlerinin de değerlendirilmesi önemlidir. Yazar Hz. Âişe'nin anlama ve yorumlama sürecindeki eleştirel yaklaşımını değerlendirirken, onun Kur'an ve Sünnet'e dayalı bir ilim geleneğiyle donandığını ve bu birikimini kendi gözlemleriyle zenginleştirdiğini vurgulamaktadır. Metnin daha geniş bir bağlama yerleştirilmesi ve Hz. Âişe'nin eleştirel yaklaşımının tarihsel ve kültürel arka planıyla ilişkilendirilmesi, konunun daha iyi anlaşılması için önemlidir. Hz. Âişe'nin bu eleştirel yaklaşımının sınırları ve yöntemi hakkında daha fazla bilgi sunulması, alana ayrıca fayda sağlayacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, Hz. Âişe'nin Kur'an'ın nüzul ortamını deneyimleyen bir figür olarak tefsir literatüründeki önemini ve rolünü ele almaktadır. Yazar, Hz. Âişe'nin Kur'an'ın nüzul sürecine şahitlik etmesinin yanında, bu süreçte pek çok ayetin inmesine sebep olduğunu, tefsirdeki rolünü ve Hz. Peygamber'e sorduğu sorularla ilmî birikime aktif bir şekilde katkı sağladığını tavsif ederek belirtmiştir. Hz. Âişe'nin tenkit ettiği rivayetlerin hangi kriterlere göre değerlendirildiği ve nasıl düzeltiltiğinin daha detaylı olarak ele alınması, konunun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Yazar, rivayetlerin güvenilirliği ve sıhhat durumu hakkında endişelerini dile getirerek, özellikle 'hadis uydurma hareketinin' tefsir literatürünü nasıl etkilediğini ele almaktadır. Bu endişelerin temelinde hangi sorunların olduğu ve tefsir literatüründeki rivayetlerin güvenilirliği hakkında daha fazla bilgi sunulması, alandan olmayan okuyucunun dağarcığını genişletmek imkânı oluşturulacaktır. Bu minvalde eserin literatüre yaptığı kıymetli katkıların yanında yeni araştırmalara zemin teşkil ettiği ve yukarıda bahsedilen hususları da içeren çalışmaların kapısını araladığı söylenebilir. İslamî ilimlerin farklı dallarına dahil olan konular bağlamında Hz. Âişe'nin burada derlenen çalışmaları, ilgili dalların kendi özelinde daha derinleşen çalışmalarıyla da katkı vermesi gereken bir zemini oluşturmaktadır. Farklı ilim dallarının dikkatini Hz. Âişe'ye yöneltmesinde bir vesile olarak da çalışmanın önemini tekrar etmek yerinde olacaktır.

Teşekkür: Teşekkür bulunmamaktadır.

Etik Beyan: Etik beyan bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız çift kör hakemli.

Finansal Destek: Finansal destek alınmamıştır.

Kaynak / Reference

Görmez, H. (2021). *Vahyin Şahidi Kur’an’ın Müfessiri Hz. Âişe*. Otto Yayınlar.